

Tolga BAYINDIR

Dr. Öğretim Görevlisi, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi,
Türkistan, Kazakistan // Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye (tlgbayindir@hotmail.com)
ORCID: 0000-0003-0047-3900

Kurmaca Metinlerde Bir Kaynak Olarak Kolektif/Geleneksel Anlatı

Özet

Yazıdan önce söz vardır. Bu söz, toplum içinde yaşayan bireyin kurallara ve ritüellere uymasını sağlayan kolektif anlatıdır. Bariz kalıplar içinde kalmaya çalışan insan, gelişen “akıl” kavramıyla çevresini ve evreni sorgulamaya başlar. Varoluşa, yaşama, ölüme hatta ölüm sonrası sorular sordukça karşısına çıkan bilinmezliğe, oluşturduğu kültürel değerlere göre cevaplar bulur. Bu cevapların akli “normal” düzeyde tutmak gibi bir amacı vardır. Çünkü insan, çevresindeki düzeni kontrol eden bir güce ihtiyaç duyar. Güneşin-denizin-ateşin tanrıları, ölümsüzler, yarı tanrı- yarı insan karakterler sıradan insanın çözemeyeceği sorunlar için mücadele eder. Prenseslerin sihirli özellikleri, kralların erdemli güçleri, bir kahramanın cesareti kötülük karşısında savaşı. Sonra yazı gelir. Toplumsal sınırları belirleyen kolektif anlatılar artık kayıt altına alınabilir olur. Bu süreçte aklın egemenliği hızla yükselişe geçer ve çevresinde gördüklerini kendi sınırlılıklarında çözmeye başlar. Anlatılardaki “ergin/sınırsız” varlıkların, “ütopik” mekânların yerini sıradan insanın sorunları alırken mekân da tanıdık hâle gelir. Sanayileşme sürecinde aklın ürettiği makineler insanı sıradanlaştırmaya başlayınca “yeni arayışa” ihtiyaç duyulur. Yazıya söz eklenir. Toplumsal hafızada yer eden kolektif anlatı, bu sefer kurmaca metinler aracılığıyla kendisini göstermeye başlar. Sözlü anlatıma göre oldukça yeni olan roman, eski kaynağına döner. Bu çalışmada amaç, özellikle son dönem romanlarında sıkça karşılaşılan gerçeküstü, fantastik ve bilimkurgu kavramlarının altında yatan unsurlara dair bir açıklama getirmektir.

Anahtar Kelimeler: Roman, Geleneksel, Kolektif, Anlatı, Tematik.

Tolga BAYINDIR

PhD., Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Türkistan,
Kazakistan // University of Kocaeli, Kocaeli, Turkey (tlgbayindir@hotmail.com)
ORCID: 0000-0003-0047-3900

Collective/Traditional Narrative as a Source of Fiction

Abstract

Before writing, there has been the oral. This orality is a collective narrative that enables the individual living in the society to comply with the rules and rituals. Trying to stay within the obvious patterns, people begin to question their environment and the universe with the concept of "mind". As he asks questions about existence, life, death and even after death, he finds answers to

the unknown that he encounters according to the cultural values he has created. These answers have the purpose of keeping the mind at a “normal” level. Because man needs a power that controls the order around him. The gods of the sun-sea-fire, immortals, demigod- half-human characters struggle for problems that ordinary people cannot solve. The magical properties of princesses, the virtuous powers of kings, the courage of a hero fight against evil. The text comes later. Collective narratives that define social boundaries can now be recorded. In this process, the dominance of the mind rises rapidly and begins to solve what it sees around it in its own limitations. As the problems of ordinary people replace the "adult/limitless" beings and "utopian" spaces in the narratives, the space also becomes familiar. When the machines produced by the mind in the industrialization process begin to make people ordinary, a "new search" is needed. Words are added to the text. The collective narrative that takes its place in the social memory begins to show itself this time through fictional texts. The novel, which is quite new according to oral narration, returns to its old source. The aim of this study is to provide an explanation for the underlying elements of the surreal, fantastic and science fiction concepts that are frequently encountered in recent novels.

Keywords: Novel, Traditional, Collective, Narrative, Thematic.

Anlatı veya anlatma isteği, dil edinimi sağlayan insanoğlunun ayrılmaz bir parça olmuştur. Sözlü kültür/gelenek kavramlarının bir uzantısı olarak sözlü anlatım, en temel manada bilginin kuşaktan kuşağa veya aynı kuşak içinde aktarılması gerekliliğinden doğar. Randall’ın bir “eylem” olarak nitelendirdiği anlatı bir bakıma insanlığın “ölümsüz” olma isteğinin bir yansımasıdır [1, s. 92]). Sözlü anlatı, edebî niteliği olsun veya olmasın toplumsal yapı içindeki bireyin tutum veya davranış şekillerini, kural veya inançlarını içeren bütünsel bir yapıdır. Destanlar, efsaneler, halk hikâyeleri vd. günümüz edebiyatını -özellikle de romanını- derinden etkileyen kaynaklardır. Varoluş sorunsalı içinde sıkışan insan aklı için gerekli kurtarıcı rolü üstlenmek kolektif anlatının görevi olur. Temel varoluş sorularına cevap bulmak ve bunları aklın sınırları dâhilinde yorumlayıp aktarmak, günümüz temel inanç sistemlerinin de kaynağını oluşturur. Çünkü insan; benliği dışında, varoluşunun anlamlanması için “idealize edilmiş varlığı”, “kusursuz mekânı” kendi sınırları dışında arar. Böylece, “kolektif hafıza”¹ nın paydasında biriken anlatılar uzun süre aklı rahatlatan unsur olarak

¹ “Bunlar, insan ırkının tümüne aittir. Varlıkları ne bir kabileye ne bir halka ne bir ırka özgüdür. Burada yüzyıllar boyunca mitlerde somutlaşmış birbirine benzer görüntülerden oluşan psişik bir katmanla karşılaşılıyor. Bütün insanlarda ortak bir katmandır bu; bu nedenle adına irksal bilinçaltı dedim. Irksal bilinçaltı kişisel deneyimlerin ürünü değildir.

karşımıza çıkar. İnsanlar için mücadele eden tanrılar, insan-tanrılar, ölümsüzler, kahramanlar, zamandan ve/veya mekândan bağımsızlar, doğaüstü canlılar ve olaylar uzun süre aklı kendi sınırları içinde tutarken büyük bir “soru”nun -varoluş- da cevabı olarak kalır. Sanatçının ve sanatın rolü ise içinde bulunduğu zamana ve o zamandaki gerçeklik algısına göre şekillenmeye devam eder: “*Sanat yapıtı, içinde bulunduğu koşulların bir ürünüdür. Sanatçı bin yıllardır, için de yaşadığı tarihsel kesitin, yaşama/doğaya/evrene/insana ilişkin sorulara verdiği doğabilimsel ve düşünsel yanıtlara koşut olarak oluşan estetik değer ölçütleri çerçevesinde biçimlendirir yapıtını.*” [2, s. 17].

Sözlü anlatının farklı bir boyutta sanata yansması tiyatro ile olur. Brockket’e göre tiyatro, “*mitoloji ve ritüelden geli[ir]*” [3, s.15]. Bu, tiyatro tarihi açısından en yaygın görüştür. Elbette tiyatronun kökenine dair farklı bakış açılarından da bahseder. Taklit etme/öykünme ve öykü anlatıcılığı belli başlı yaklaşımlardır. Ancak geleneksel anlatının farklı bir türde şekil bulması, ilerde bu kaynakların kurmaca metinlere geçişi için bir adım niteliği taşır. Tiyatro, “*çevresinde çoğu kez öyküler ya da mitler gelişir. Zamanla bu mitler, gerçek kişiler ya da olaylara dayanan öğeler taşır. Fakat bunlar, öyküler içinde bir hayli biçim değiştirmiştir. Mitler çoğunlukla, törenlerin kutsadığı ya da etkilemeyi umduğu doğaüstü güçlerin temsilcilerini içerir*” [3, s. 16]. Zamanla değişen değer yargıları ve toplumsal normlar kaçınılmaz olarak sanat içeriğini de etkiler: “*...doğaüstü güçler ve nedensel ilişkiler ile ilgili kavramları değiştirdi. Bunun sonucunda bazı ritüeller terk edildi ya da değişime uğradı. Yine de ritüellerin çevresinde gelişmiş olan mitler, topluluğun sözlü geleneğinin bir bölümü olarak korunur ve bazı hallerde mite dayanan öyküler, tüm törensel bağıntılarından soyutlan[ır]*” [3, s. 17]. Bundan sonraki süreçte öne çıkan değer “estetik” olur. Benzer bir durumu kurmaca metinlerin sürecine de uyarlamak mümkündür. Kolektif anlatılar insanın birey olma sürecinde yerini hızla kaydedilebilen¹ anlatıya -roman/öykü/anı vb.- bırakır. Bu geçiş sürecinde böylece romanın gelişim süreci de insanla paralel hareket eder. Romanla birlikte sıradan insanın yaşamı, düşünceleri, iç çatışması ve hayalleri anlatının temeline yerleşir.

Bizde doğuştan bulunur. Bedensel yapımız gibi ruhsal yapımız da milyonlarca yıllık soy gelişimsel izler taşır” [4, s 221].

¹ Kutsal oymalar (Hiyeroglifler) kolektif anlatının doğrudan aktarıldığı ilk yazılı metot olarak kabul edilebilir (haz.n.)

Truva surlarını aşmaya çalışan Odiseus, Zeus'un oğlu olarak on iki görevi yerine getiren Herakles, kendi yansımasına tutulan Narkissos veya iyilik tanrısı Osiris'in binlerce yıl süren anlatılarına, bir roman kahramanı olarak karşımıza çıkan "*Don Quijote*" son verir. Okuyucu yeni süreçte gözden düşmüş, parasız eski bir asilin dünyadaki anlam arayışını merak eder olur. "Aylak okur" için kaleme alınan "*Don Quijote*", şöhret ve onur için mücadele veren Achilleus'un yerine, kendi yarattığı hayal evreninin peşinden gider; ancak yaşamın gerçekleriyle alt üst olur. Aslında bu, geleneğe bariz bir başkaldırıdır. Eser: "*Bir anlaşma, uzlaşma, kontrat önerisi, bir okuma davetidir. Ama henüz ne tür bir kitap sunulduğuna dair bir ipucu yoktur. O zaman, 1605 yılında, bu kitabı eline alan okur için tek ipucu, kitabın kapağı olmalı: La Manchalı Yaratıcı Asilzade Don Quijote*" [5, s. 24]. Roman; böylece okura ön bilgi vermeyen, sürprizlere açık kapı bırakacak bir tür olarak macerasına başlar.

Aydınlanma, 17 ve 18. yüzyıl Avrupası'nda yaşanan düşünce akımına işaret eder [6, s. 115]. Hançerlioğlu'na göre, "*metafizik ve akıl arasında kalan bireyin, aklın taraftarı olduğu dönemdir*" [7, s. 21]. Aydınlanma Çağı ve/veya Aydınlanma Düşüncesi ile geleneksel anlatının değiştirici gücü roman, sorgulayıcı niteliği temele alan modernizmin düşünce sisteminin insan üzerinde yaptığı değişime ayak uydurur. Çünkü aydınlanma, *Orta Çağ'ın üzerinde yükseldiği büyüğü bozar* [8, s. 9]. Artık bilim, metafizikle arasındaki mesafeye romantizm ve özgürlük parametrelerini koyar [8, s. 16]. Kolektif anlatıdaki temel toplumsal değerler ve bunların aktarılması gerekliliği, yazılı anlatımdan hiçbir zaman soyutlanmaz. En temel düzeyde sözden yazıya geçiş; toplumsaldan bireysele geçişe yol açar. Böylece romanda klasik dönemden modern döneme kadar en belirgin değişim, karakterler çerçevesinde olur. "*Rönesanstan bu yana insanoğlunun aklıyla evrende var olan her şeyi öğrenebileceğine*" [9, s. 21] dair inancı ve bilimin yayılcı tutumu kurmacaya realist bir çizgi kazandırır. Çünkü, "*19. yüzyıl rasyonalizmi, gerçeği duyularla algılanabilen maddeler dünyasında arar.*" [2, s. 23] Ancak bu durum, deneysel olaylara cevap verirken insanın diğer yarısını oluşturan metafizik unsurlar için istenen cevapları eksik bırakır.

Aşırı gerçekliğe maruz kalan insan aklı, varoluş tarihinden itibaren kendi kültürel benliğinde geliştirdiği akıl dışına tekrar ihtiyaç duymaya başlar. Bu noktada, modern öncesine dönme gibi bir şansı kalmadığı için artık esiri olduğu aklın sınırlarını tekrar genişletmeye ihtiyaç duyar. Bilim, bir noktaya kadar açıklayıcı

rolünü sürdürürken “her şeyi” bilim sınırlarında kabullenemeyen insan için değişimin kapılarını yine bilim açar. Çünkü bilim, kanıtlayamadıklarının sorumluluğunu taşıırken bir yandan “romanlar ve öyküler” inşa eder [10, s. 184] ve roman “gerçekliği değil, varoluşu inceler” [11, s. 55]. Modernizmin yalnızlaştırdığı birey, arayışına yeni bir pencere açmaya mecbur kalınca eski mitlerin yeri fantastiğe¹, anlatının yeri bilim-kurguya evrilir. Masal kişilerinin ömür boyu süren mutluluğu modernizmle “yaşayan insanın” gerçeğine dönüşür. Hastalıkların, salgınların, savaşların, hayatta kalma mücadelesinin ekseninde sıkıştırılmış insan; bu gerçeklik karşısında kendisine bir kaçış kapısı planlar ve ütöpik dünyaya, Aydınlanma öncesi üstün varlığın/kahramanın gücüne ihtiyaç duyar. “*Son birkaç yüzyıldır bilimin neden-sonuç ilişkisini temel alan ve kesinlik/değişmezlik üzerine kurulu saptamaları, yerini giderek belirsizlik/olasılık/görecelik kavramlarının yön verdiği yeni bir doğabilim eğilimine bırakmaktadır. Bilim artık geleneksel edebiyatın fantastiği diye adlandırdığı türden bir gerçeklik anlayışı sunmaktadır insanoğluna. Kara delikleri, paralel evrenleri, görece zamanlarıyla bu fantastik kozmoloji ve saptanamayan parçacıklarıyla bu atom içi ilişkiler fiziği, tarihin başındaki mitosları çağrıştırmaktadır*” [2, s. 27]. Böylece kolektif anlatı geleneğinin önu yeniden açılır.

Günümüz edebiyatını -özellikle sinemasını- derinden etkileyen ve gelecek dönemlerde sayısı artacak gibi görünen kavram “kolektif bilinç”tir. Temelde “*modernizm ile ilişkilendirilen en etkili akımlardan biri haline gelen gerçeküstücülük, hayal gücünün toplumsal geleneklerden ve aklın kontrolünden bağımsız olarak ifade edilmesi fikrini esas almış, Sigmund Freud’un bilinç, bilinçaltı, rüyalar ve yaratıcılık üzerine geliştirdiği kuramların etkisiyle biçimlen[ip]*” [13, s. 873] daha çok bireye yönünü çevirir. Oysa toplumsal bilinç, bireyin önceki nesillerden devraldığı miras ve “*ortak yaşam şekillerinden ibaret olan bilince kendi yaşam sürelerince de zamanın ruhuna uygun eklemeler yaparak ortak kurumsal örgütlenmelerde cisimleştirdiği algı, düşünüş ve davranış biçimlerinin bileşkesi olarak tanımlanır*” [14, s. 35]. Makineleşen ve

¹ “Bir edebi tür olarak fantastik aslında sadece dış dünyayı dönüştürmez, kutsal kitaplardan halk hikâyelerine “ilk” metinleri dolayısıyla edebiyatı da dönüştürür; fantastik türdeki bir anlatının aslında ilk anlatılarla kan bağı vardır. Mitoloji ve destanlar hayret verici olay ve kahramanları, coğrafi tuhaflıkları, doğaüstünü anlatması ve dünyanın oluşumuna dair anlattıkları büyüü öykülerle fantastiğin atası olarak kabul edilmiştir” [12, s. 27].

çevresi daralan insan, yirmi birinci yüzyıla birlikte tanıştığı sanal dünya ile büyük oranda yalnızlaşır. Bu yalnızlığın bir etkisi olarak gerek romanda gerekse sinemada ortak hafızada yer etmiş kolektif anlatının izlerini görmek sıklaşır. Son dönemde, “*Yüzüklerin Efendisi* veya *Harry Potter*” serisi ya da sinemada “*Avatar* veya *Yıldız Savaşları*” serisiyle popülerliği artan “düş gücü” ve buna bağlı temalar – büyü, gizem, doğaüstü, mitoloji, folklor vb.- sıklıkla tekrarlanır. İnsanın ihtiyaç duyduğu “aşkın varlık” veya “idealize edilmiş mekân” tekrar ön plana çıkar. Özellikle insanlık sıkıntılı dönemlerinde, bu öğelere sıklıkla başvurur; çünkü, insanı -aklı- yaşadığı sıkıntılı dönemin gerçeklerinden veya acımasızlığından uzaklaştırmak için bir araca ihtiyaç vardır. Türk romanının başlangıcında etkili olan realizm ve romantizm, dönemin ihtiyaçlarına cevap vermek için uğraşırken zamanla bir tür olarak romanda ve üslupta yeni arayışlar kendini gösterir. Bihruz Bey’in Batı’yı anlamayarak fayton sevdasına tutulması eleştirildikten sonra, on dokuzuncu yüzyıl boyunca “aklın” ve “bilincin” egemenliğinde kalan roman, küresel boyuttaki gelişmelere bağlı olarak yeniden şekillenir. *İsa'nın Güncesi*'nde dönemin isimsizleştirdiği birey, *Geç Kalmış Ölü*'de arayışını tamamladıktan sonra, sanayileşen yeni dünya düzeninde insan için deneysel gerçeklik, sorgulanan bir duruma düşer. Böylece “görecelik”, gerçeküstü öğeleriyle romanda ve öyküde yerini almaya başlar. Aktulum'un “metinlerarası” bir özellik olarak dile getirdiği ve 1960 sonrası “*Yeni Roman*” temsilcilerinin sıkça kullandığı tekniklerle geleneksel anlatı romanda geniş bir yer bulur: “*Gerçekten de düzgü düzeyinde, metinlerarasılık, postmodern romanı belirleyen en önemli özellik durumuna gelir. Postmodern söylemi (yazıyı) geleneksel söylemden (yazıdan) ayıran en temel özellik onun metinler arasına yani farklı alanlara açılabilir olma özelliğidir. Postmodern söylem içerisinde birer metinlerarası yöntemi olan yazınsal, yine yazınsal olmayan metin-dışı anlatımlara, alıntılara çokça yer verilir. Yazınsal metin farklı metinlerin bir kesişme yeri olur ya da söylemse parçaların bir "kolaj"ına dönüşür*” [15, s. 9]. Nihayetinde, modern değerlere şüphe duyan postmodernizm, bilim ve teknolojiyle elde edilen kazanımlara hatta ideolojilere karşı bir tutum sergiler. Bu sorgulayıcı nitelik elbette modernizme yapılan bir eleştiridir. Ancak postmodernizm, eleştirdiği unsurlara karşın yeni tabular/kurallar ortaya koymaz. Bu boşlukta aklın yenilikçi yorumuna ihtiyaç duyulur. Gerçeklikle sınırlandırılmayan ve bilim açısından var olmayan bir kavram -

simülasyon- ön plana çıkar; simülasyon: “*varolmayan bir şeyi, bir olayı, bir durumu ya da varlığı, onu o yapan bütün ilişkileri, görünüşleri ve bileşenleriyle birlikte sanki gerçekten varmış gibi göstermektir*” [16, s. 1306]. Böylece roman yeniden kurgulanmalıdır. Anar’ın *Amat*’ı gibi kendisini batırmak üzere yola çıkar. Düşürününün beslendiği kaynak kendisinden önce var olan ve kendisiyle birlikte geleceğe şekil verecek bütün anlatılardır. Todorov, bunu “dönüşüm” olarak dile getirir. Çünkü “Edebiyat” içinde bulunduğumuz zamanla sınırlanamaz: “...*metin için iki yönlü bir gerekliliği göz önüne almak gerekir. Öncelikle o metnin tüm edebi metinlerle ya da edebiyatın altsiniflarından biriyle (tam da "tür" diye adlandırılan şey) ortak özellikler taşıdığı gözden kaçırılmamalıdır. Bir edebiyat yapıtındaki her şeyin bireyselliğe bağlanması, kişisel bir esinin yepyeni ürünü olması, geçmişteki yapıtlarla hiçbir ilişkisi olmaması tezini savunmak bugün artık imkansızdır. İkinci noktaysa, bir metin daha önceden varolan bir dizgenin (...) ürünü değildir yalnızca, bu dizgenin dönüşümüdür aynı zamanda*” [17, s. 14]. Şekillenen yeni yapıda, Müstecaplıoğlu’nun (*Korkak ve Canavar*) Leofold’u Kadi’de hayat bulurken, Haspolat’ın *Mor Ölüm*’ünde, kendisini Tanrı zanneden Mahmut’un kollarına Hz. İsa düşer. Diğer taraftan Eryümlü’nün (*Son Antlaşma*) bilim adamları, tarihi değiştirmek için geçmişte yolculuğa çıkar.

Bugün “*insanın bilim ve teknoloji seviyesindeki değişimlere verdiği tepkilerle meşgul olan bir edebiyat dalı*” [18, s. 44] olan bilimkurgu veya fantastik diye adlandırdığımız eserler, temelde yine bilimin kaynağından çıkmış bir türdür. İnsanın temel bazı sorulara cevap bulma ihtiyacı, yine büyük oranda bilimin katkısıyla gerçek dünyanın tahribata uğratılmış şekli olarak kurguya yansır. “*Bilimkurgu romanını hızla gelişen teknoloji güdülerken fantastik roman mitoloji, masal, destan, menkıbe, efsane, halk hikâyesinin unsurlarıyla beslenir*” [19, s. 33]. Böylece sözlü dönemin bilim dışı boyuta cevap arayışı büyük oranda sinema ve son zamanlarda sayısı artan romanlarla desteklenir. Bu kurgulanış; elbette doğaüstü varlık veya olayların ütopya, disütopya, fantastik ve bilimkurgun gibi türlerde yeniden vücut bularak esasında varoluş temelli anlatıların dile getirilişidir. Romanın yeniden kolektif anlatıya dönüşü, ergin varlıktan insana; insandan insanın soyutlandığı metne ve sonunda yeniden idealize edilmiş dünyaya geçiş şeklinde olur.

Kaynakça

1. Randall, Willeam L. Bizi Biz Yapan Hikâyeler. (Çev. Şen Süer Kaya), İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1999.
2. Ecevit, Yıldız. Türk Romanında Postmodernist Açılımlar, İstanbul: İletişim Yayınları. 2001.
3. Brockket, Oscar G. Tiyatro Tarihi, (Çev. Sibel Sokullu, Sibel Dinçel), Ankara: Dost Kitabevi. 2000.
4. Jung, Carl Gustav, İnsan Ruhuna Yöneliş, Çev. Engin Büyükinâl, İstanbul: Say Yayınları. 2004.
5. Parla, Jale. Don Kişot'tan Bugüne Roman, İstanbul: İletişim Yayınları. 2018
6. Şaylan, Gencay. Postmodernizm, Ankara: İmge Kitabevi. 2002.
7. Hançerlioğlu, Orhan. Felsefe Sözlüğü "Büyük Fikir Kitapları Dizisi 7", İstanbul: Remzi Kitabevi. 1994.
8. Mısır, Mustafa Bayram; Ecehan Balta. Modernizm, Postmodernizm ve Sol, Ankara: Öteki Yayınevi. 1998.
9. Doltaş, Dile. Postmodernizm ve Eleştirisi Tartışmalar/Uygulamalar, İstanbul: İnkılâp Kitabevi. 2003.
10. Trigg, Roger. Akılcılık ve Bilim (Çev: İbrahim Şener), İstanbul: İzdüşüm Yayınları. 2004.
11. Kundera, Milan. Roman Sanatı, Çev. Aysel Bora, İstanbul: Can Yayınları. 2002.
12. Ayar, Pelin Aslan. Fantastik Roman (1876-1960), İletişim Yayınları. 2015.
13. Vangölü, Yeliz Biber. "Geçmişten Günümüze Gerçeküstücülük", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Eylül Cilt: 20 Sayı. 3: 2016. ss. 871-883.
14. Taş, Mehmet Recep. "Toplumsal Bilincin Kırılganlığı Ve Yakınsayan Distopyalar: Katharine Burdekin'in Swastika Night Adlı Romanının Durkheim'in Kolektif Bilinç Kavramı Üzerinden Değerlendirilmesi", Edebî Eleştiri Dergisi, C: 3/1, 2019. ss. 35-56.
15. Aktulum, Metin. Metinlerarası İlişkiler, Öteki Yayınevi. 2000
16. Güçlü, Abdülbâki; Erkan Uzun, Serkan Uzun, Ümit Hüsrev Yolsal. Felsefe Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 2003.
17. Todorov, Tzvetan, Fantastik Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım, (Çev. Nedret Öztokat), İstanbul: Metis Yayınları. 2004.
18. Asimov, Isaac. "İsaac Asimov ile Söyleşi", Başka Dünyalar Mümkün, (Çev. V. Fırat Bozçalı, Haz. K. Murat Güney), İstanbul: Varlık Yayınları. 2007.
19. Seyidoğlu, Bilge. Mitoloji Üzerine Araştırmalar, İstanbul: Dergâh Yayınları. 2002.

Андатпа

Жазба тіл ауызекі тілден кейін пайда болды. Ауызекі тіл – қоғам ортасында кез келген тұлғаның ережелерге және заңдылықтарға бағынуын қамтамасыз ететін жалпыға ортақ түсіндіру құралы. Қалыпты жағдайын сақтап қалуға тырысатын жан баласы дамыған ақыл-ойын қолдана отырып айналасы мен қоршаған ортасын зерттей бастайды. Өмір сүруге, өмірге, өлімге, тіпті өлгеннен кейінгі өмір жайлы да мәселелерге мән берген сайын кездестірген белгісіздікке, қалыптасқан мәдени құндылықтарға жауаптар табады. Мұндай жауаптардың ақылды тепе-тең қалыпта қолдану секілді жолдары бар. Өйткені адам баласы айналасындағыларды жүйелеп отыратын бір тылсымды қажет етіп отырады. Күннің, теңіздің, оттың Құдайлары мәңгілік, жартылай Құдай – жартылай адам кейіпіндегі образдардың сырын қарапайым адам баласы шеше алмайтын мәселелермен күреседі. Ханзадалардың өзіндік ерекшеліктері, патшалардың ақыл-парасаты, батырлардың ерлігі олардың жамандыққа қарсы күрестері арқылы танылады. Ауызекі тілден соң жазба тіл орын алады. Қоғамдық шектеулерді көрсететін ұжымдық түсіндіру қазіргі таңда тіркеліп, жазып алынатындай жағдайға жетті. Осындай үдеріс кезінде ақылдың еркіндігі жедел жоғарылай түседі және айналадан көргендерін өз деңгейінде тани бастайды. Түсіндірмелердегі «жетілген/ шексіз» болмыстардың, «утопик» мекендердің орнын қарапайым адамның мәселелері басады да, әлгі орта көпке белгілі жағдай ретінде бағалан бастайды. Индустриялану кезеңінде ақылдың көмегімен жасалған машиналар адамды қарапайымдандыра түссе болғаны жаңа бір ізденіске көшу керектігін түсінеді. Жазба тілге сөз қосылады. Қоғамдық санада орын алатын жалпылама түсіндіру тәсілі бұл жолы көркем мәтіндердің көмегімен таныла бастайды. Ауызекі тілде түсіндіруге қарағанда әлдеқайда жаңа саналатын роман жанры баяғы деректерге қайта оралады. Бұл мақалада мақсат, әсіресе соңғы кезеңдерде жазылған романдарда жиірек кездесетін қиял-ғажайып, фантастика ұғымдарының астарындағы кейбір элементтерге түсіндіру болып табылады.

Кілт сөздер: Роман, дәстүрлі, ұжымдық, әңгімелеу, тақырыптық.

(Т. Байындыр. Көркем мәтіндердегі деректерді ұжымдық/дәстүрлі түсіндіру тәсілі)

Аннотация

Перед появлением письменности было слово. Это высказывание представляет собой коллективное повествование, которое позволяет человеку, живущему в обществе, соблюдать правила и ритуалы. Пытаясь оставаться в рамках очевидных закономерностей, люди начинают подвергать сомнению свое окружение и Вселенную с помощью понятия "разум". Задавая вопросы о существовании, жизни, смерти и даже загробной жизни, человек находит ответы на неизвестное, с которым сталкивается, в соответствии с созданными им культурными ценностями. Целью этих ответов является поддержание разума на «нормальном» уровне. Потому что человеку нужна сила, которая управляет порядком вокруг него. Боги солнца-моря-огня, бессмертные, полубоги - получеловеческие персонажи борются за проблемы, которые обычные люди не могут решить. Волшебные свойства принцесс, добродетельные силы королей, мужество героя в борьбе со злом. Затем появляется письмо. Теперь можно записывать коллективные рассказы, определяющие социальные границы. В этом процессе доминирование разума быстро возрастает и начинает решать то, что он видит вокруг, в своих собственных ограничениях. По мере того как проблемы обычных людей заменяют "взрослых/безграничных" существ и "утопические" пространства в повествованиях, пространство также становится знакомым. Когда машины, созданные разумом в процессе индустриализации, начинают делать людей обычными, необходим "новый поиск". К тексту добавляются слова. Коллективное повествование, которое занимает свое место в социальной памяти, на этот раз начинает проявляться через фантастические рассказы. Роман, который, судя по устному повествованию, является совершенно новым, возвращается к своему старому источнику. Цель данного исследования - объяснить основные элементы сюрреалистических, фантастических и научно-фантастических концепций, которые часто встречаются в современных романах.

Ключевые слова: Роман, традиционный, коллективный, повествование, тематический,

(Т. Байындыр. Коллективное/традиционное повествование как источник в фантастических рассказах)